

УДК 378.2 : 78.

В.С. Вергунова

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ
СФОРМОВАНOSTІ ДОСВІДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ**

У статті розглядаються проблеми підготовки студентів педагогічних факультетів до музично-освітньої діяльності, виокремлено компоненти досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, теоретично обґрунтовано критерії та показники його сформованості.

Ключові слова: досвід, ціннісне ставлення, критерії сформованості досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва

Пріоритетним напрямком у підготовці майбутніх учителів початкових класів і музики є формування їх особистісного досвіду, зокрема досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва. Саме від розуміння і переживання музично-естетичних цінностей, активізації творчого потенціалу, умінь вступати у безпосередню ціннісну взаємодію з музичними творами, залежить багатство духовної культури студентів, їх готовність до музично-освітньої діяльності в школі.

Вивчення проблем підготовки майбутніх учителів початкових класів і музики свідчить про те, що оволодіння навчальним матеріалом відбувається здебільшого шляхом його теоретичне осмислення. Не приділяється належна увага комплексу особистісних якостей, які б забезпечували високий рівень професіоналізму, сприяли творчій самореалізації фахівців, підвищенні їх впевненості у своїх силах. Відтак орієнтація у процесі навчання не на знання, а на особистісний досвід студентів стає однією із основних тенденцій сучасної педагогічної освіти.

Проблема досвіду особистості широко висвітлюється у науковій літературі. Як психологічний феномен її розглядали Б. Ананьєв, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн та інші. Дослідженню досвіду у педагогічному аспекті присвячено праці Дж. Дьюї, Н. Вербицької, В. Серикова та інших.

Різноманітні грані проблеми формування досвіду особистості у процесі взаємодії з музично-естетичним цінностями висвітлюються у працях В. Дряпки, І. Куликової, І. Орлової, Г. Панкевич, А. Сохора, Ю. Юцевича та інших. Важливими є дослідження щодо формування досвіду музичного сприймання (Б. Асаф'єв, О. Рудницька,

О. Ростовський та інші), фахової підготовки вчителя музики (О. Апраксина, Л. Арчажникова, Д. Кабалевський, М. Михаськова, Г. Падалка, А. Пілічкаускас, В. Яконюк та інші), музичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вищих педагогічних закладах (С. Барановська, В. Мішеченко, Л. Кожевнікова, О. Рябініна, О. Хижна та інші).

Завдання статті полягає у тому, щоб охарактеризувати критерії та показники сформованості досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Враховуючи багатогранність підходів, під **досвідом ціннісного ставлення до музичного мистецтва** ми розуміємо таку якість особистості, що включає в себе знання про музичне мистецтво, позитивне ставлення до музичних творів, здатність до практичного втілення досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у власній діяльності. Це складне, динамічне утворення, що виникає в єдності різноманітних властивостей і характеризує підготовленість особистості до сприймання, осмислення й переживання музично-естетичних цінностей.

Аналіз змістовної характеристики складових досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва дозволив виокремити у його структурі три компоненти: когнітивний, емоційний та практичний.

Когнітивний компонент включає в себе знання, які є основою ефективної діяльності вчителя. У досвіді вони представлені двояко: як об'єктивні (зовнішні або нормативні) та суб'єктивні (внутрішні, особистісні) знання. Перші відображають засвоєні загальні знання про об'єкт чи явище, інші – власні уявлення особистості про нього, міру внутрішнього сприйняття (не сприйняття) об'єктивних знань. Особливістю знань як складової досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є їх аксіологічна спрямованість, що зумовлюється ціннісною природою музичного мистецтва та взаємодії з ним.

Емоційний компонент характеризує емоційні реакції особистості на музичний твір та забезпечує переживання цінностей, втілених у музичних творах. Він включає емоції, переживання, почуття особистості, що визначають певне ставлення до музичних явищ. У процесі взаємодії з музичним мистецтвом ці складові виконують оцінну функції, фіксуючи його особистісну значущість. З іншого боку вони є основою мотивації до певних дій. Розвиток означених властивостей студентів розширює коло їх естетичних потреб, сприяє формуванню естетичного смаку, ціннісних орієнтацій.

Практичний компонент включає в себе схеми минулої діяльності, сукупність умінь для її здійснення, що є основою готовності вчителя до праці.

На основі теоретичного аналізу складових досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва та встановлення його істотних ознак нами виділено такі критерії його сформованості: *когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-творчий*. Означені критерії ми пов'язали із системою показників, через які найчіткіше виявляються властивості досліджуваного явища.

Когнітивний критерій, спрямований на з'ясування сформованості ступеня теоретичної обізнаності майбутніх учителів. Цей критерій визначає знання.

Е. Абдулін відзначав, що музичні знання характеризують знання двох рівнів: знання, що сприяють формуванню цілісного уявлення про музичне мистецтво, та знання, які допомагають сприйняттю конкретних музичних творів. Перший рівень характеризує природу музичного мистецтва як соціального явища, його функцію і роль у суспільстві. Другий – знання про особливості музичної мови, засоби музичної виразності [2, с. 24].

Важливим показником ступеня теоретичної обізнаності є ґрунтовність та системність знань, що характеризується їх глибиною, усвідомленістю, розумінням суттєвих зв'язків між ними, похідності одних знань від інших, базової ролі одних для інших [3, с. 26]. На основі ґрунтовності і системності знань виявляється розуміння практичної значущості знань, що сприяє ефективному їх використанні. Йдеться, насамперед, про значущість процесу осягнення музичних творів для формування особистості майбутнього вчителя, що робить знання і пізнання музичного мистецтва самостійною цінністю.

Наступним показником сформованості ступеня теоретичної обізнаності досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є спрямованість ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, які слугують орієнтирами при ставленні до музичних творів, визначають коло інтересів майбутніх учителів, їхніх аксіологічних установок. У свою чергу ціннісні орієнтації виявляються у оцінних судженнях.

Відтак ступінь теоретичної обізнаності можна виявити за такими показниками: *ґрунтовність та системність знань, розуміння практичної значущості знань, спрямованість ціннісних орієнтацій, аргументованість оцінних суджень*.

Емоційно-мотиваційний критерій, спрямований на з'ясування стану сформованості емоційного ставлення студентів до музичних явищ. На думку Е. Абдуліна, є три типи реакції слухача на музичний твір. Це, по-перше, „емоції враження”, що ґрунтуються на інтуїтивному відчутті музики. Вони є показником недиференційованого ставлення до музичного твору і виявляються у критеріях: „подобається – не подобається”, без будь-якої мотивації оцінки; по-друге, емоції „переживання”, що відображають усвідомлення суб'єктом особистісного

смислу музичного твору, однак без його співвіднесеності з об'єктивним значенням музики; по-третє, „емоції співпереживання”, котрі зумовлюються злиттям суб'єктивного переживання з позицією автора і виконавця. Вони є результатом осмислення об'єктивної значущості музичного твору [1, с. 150].

Емоції та переживання пов'язані з потребами людини, які вказують на те чому вона діє так чи інакше, і, водночас, фіксують те, заради чого відбувається дія. Йдеться про переживання смислу ціннісного ставлення до музичних творів, що є провідним мотивом у структурі мотивації досягнення музичного мистецтва. Усвідомлення смислу досягнення музичних творів відбувається через оволодіння музичними цінностями, розуміння об'єктивної та суб'єктивної значущості ціннісного ставлення до музичних явищ.

Відтак стан сформованості емоційного ставлення до музичних явищ з'ясовується за такими показниками: *захопленість процесом пізнання музичного мистецтва; адекватність музичного сприймання; здатність до самоаналізу музичних вражень; усвідомлення смислу ціннісного ставлення до музичних творів.*

Наступний критерій – *діяльнісно-творчий*, спрямований на виявлення міри розвиненості здатності до практичної реалізації досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у музично-освітній діяльності.

Важливим показником означеного критерію є володіння вміннями музичного сприймання. На думку О. Ростовського до них, насамперед належать: вміння виявляти інтонаційні зв'язки твору, стежити за розвитком основних інтонацій; вміння відчувати жанрові ознаки у простих та розвинутих формах; вміння розрізняти на слух національно-стильові особливості музики та її драматургічний розвиток; вміння виявляти змістовність функціонування тих виразних засобів, які використані у творі [4, с. 21]. Ці вміння тісно пов'язані зі здатністю особистості здійснювати аналіз-інтерпретацію музичних творів. Йдеться не тільки про розчленування музичного твору на окремі елементи, а й творче їх осмислення, що сприяє розумінню музичного твору.

На базі визначених умінь формується наступні особистісні властивості – *самостійність та творча ініціативність*, що виявляються в умінні інтерпретувати, розуміти, розмірковувати про твір; прагненні до подолання стереотипності та консервативності в оцінці музичних творів; художньо-пізнавальній активності, бажанні освоїти музичне мистецтво, зрозуміти його ціннісну значущість; незалежності власних суджень, готовністю до дій; здатності орієнтуватись у навчальній ситуації, зосередженості, уважності; активній формі спілкування з музикою.

Відтак показниками діяльнісно-творчого критерію, спрямованого на визначення міри розвиненості здатності до практичного втілення досвіду

ціннісного ставлення до музичного мистецтва у музично-освітній діяльності є: *володіння уміннями музичного сприймання; здатність до аналізу-інтерпретацій музичних творів; самостійність та творча ініціативність; художньо-пізнавальна активність.*

Отже, досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва є важливою складовою фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів і музики. Його структура передбачає інтеграцію когнітивного, емоційного та практичного компонентів. Результативність формування означеної якості у студентів зумовлюється розумінням важливості й необхідності майбутньої професійної діяльності, активізацією творчих сил, розвитком музичного сприймання, оцінної діяльності, створенням відповідної мотивації та необхідних умов. Визначені компоненти, запропоновані критерії та показники сформованості досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва дають можливість визначити механізми розвитку цього явища у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Абдулин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования: Учеб. пособие / Э.Б. Абдулин. – М.: Прометей, 1990. – 186 с.
2. Абдулин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя / Э.Б. Абдулин – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.
3. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования / Под ред. М.Н. Скаткина, В.В. Краевского. – М.: Педагогика, 1978. – 208 с.
4. Ростовський О.Я. Музична педагогіка. Навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали: Навчальний посібник / О.Я. Ростовський. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – 191 с.

In the article the problems of preparation of students of pedagogical faculties are examined to musically-educational to activity, components are selected, in theory grounded criteria and indexes of formed of experience of the valued attitude toward musical arts.

Key words: experience, valued attitude, to criteria formed of experience of the valued attitude toward musical arts.

Отримано 24.01.2010